
Josipa MARAS KRALJEVIĆ

ARHIVSKO GRADIVO
O VUKOVARU U
HRVATSKOM MEMO-
RIJALNO-DOKUMENTA-
CIJSKOM CENTRU
DOMOVINSKOG RATA

HRVATSKI MEMORIJALNO-DOKUMENTACIJSKI CENTAR DOMOVINSKOG RATA

Krajem 2004. godine Hrvatski je sabor donio Zakon o Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata (dalje: Centar Domovinskog rata) te se odmah pristupilo njegovu ustrojavanju. Početkom 2006. godine zaposlena je većina sadašnjih djelatnika. Zadaće Centra Domovinskog rata kao znanstvene ustanove odnosno specijaliziranog arhiva jesu prikupljanje, sređivanje, čuvanje, zaštita te stručno i znanstveno istraživanje dokumentacije vezane za Domovinski rat. Zakon nas također obvezuje da upoznajemo domaću i inozemnu javnost s utvrđenim činjenicama kroz publikacije, izložbe, stručne i znanstvene skupove (*Narodne novine*, 178/2004.). Sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima dužni smo davati podatke, izvratke iz dokumenata i ovjerovljene prijepise na zahtjev korisnika, naravno, ovisno o stupnju dostupnosti (*Narodne novine*, 105/1997.; 178/2004.). Važno je napomenuti da bez suradnje svih institucija, udruga i privatnih osoba u prikupljanju arhivskog gradiva o Domovinskom ratu možemo biti uskraćeni za cjelokupan uvid u taj dio hrvatske povijesti.

ARHIVSKO GRADIVO O VUKOVARU

Pod pojmom *arhivsko gradivo* razumijevaju se „zapsi ili dokumenti nastali djelovanjem pravnih ili fizičkih osoba tijekom obavljanja njihove djelatnosti, a od trajnog su značenja za kulturu, povijest...“ (*Narodne novine*, 105/1997.). S obzirom na vrstu medija na kojem je zabilježeno navedeno gradivo možemo podijeliti na konvencionalno i nekonvencionalno gradivo. Prva vrsta odnosi se na zapise na papiru¹, a druga su vrsta fotografije (pozitivi i negativi) te zapisi na digitalnim medijima.

1 U tu vrstu pripadaju i zapisi na papirusu, pergameni itd., ali navodim samo papir zato što se u Centru obrađuje gradivo novije hrvatske povijesti.

Gradivo smo otkupili, dobili u depozit ili trajno vlasništvo (bilo da se radi o originalima ili kopijama) od raznih stvaratelja odnosno imatelja (fizičkih i pravnih osoba koje su gradivo imale u posjedu ili vlasništvu do predaje u Centar Domovinskog rata).

Imatelje gradiva dijelimo u nekoliko kategorija, kao što su:

- privatne osobe: civili - navodim samo neke: Šimun Penava, Ivo Krištić, Zdravka Skoko, Pavle Vranjican...; te hrvatski branitelji, npr. pokojni Marko Babić, pukovnik HV-a;
- civilne udruge: „Žrtve Domovinskog rata“, „Zajednica udruga udovica Domovinskog rata“, „Udruga udovica poginulih branitelja Domovinskog rata“ iz Osijeka;
- braniteljske udruge: „Udruga hrvatskih branitelja - dragovoljaca Domovinskog rata“ te
- hrvatske institucije: Gradski muzej Nove Gradiške, Vojni muzej MORH, Hrvatski državni arhiv - dalje HDA, Državni arhiv Šibenik, HRT, OTV, nezavisna produkcijska kuća Missart.

Stvaratelji gradiva o Vukovaru su:

- institucije pobunjenih Srba na području Hrvatske od 1991. do 1997. godine;
- domaće i inozemne TV kuće (navodim ih poslije);
- privatni snimatelji – amateri;
- profesionalni fotografi.

KONVENCIONALNO GRADIVO

Gradivo zaplijenjeno nakon vojno-redarstvene operacije Oluja (1995.), odnosno nakon završetka procesa mirne reintegracije (1998.), Protuobavještajna agencija (POA) prosljeđuje HDA. Nakon djelomične obrade gradiva, HDA nam krajem 2005. godine gradivo daje u depozit. Sukladno arhivističkim propisima gradivo je, pod odgovarajućim mikroklimatskim uvjetima na temperaturi od 13 do 18 °C i uz relativnu vlagu (RV) od 55 do 65%, pohranjeno u spremištu (Mušnjak, 2001., 189). U tijeku je njegovo sređivanje.

Radi se o dijelu Fonda „Vlada RSK 1991. - 1995.“ (signatura fonda: HR - HMDCDR - 2) točnije o zapisnicima sa sjednica navedenih vlada u razdoblju od 1992. do 1995. godine. Sjednice su održavane u Kninu, Vukovaru, Borovu naselju, Erdutu i Belom Manastiru. Teme su bile veza-

ne i za samoproglašenu Srpsku oblast Slavonije, Baranje i zapadnog Srema² (gospodarska, socijalna, vojno-politička, zdravstvena, prosvjetna, prometna i upravna problematika). Na dnevnom redu sjednica bila su, između ostalog, i imenovanja osoba zaduženih za kontakt s UNPROFORom (15. sjednica, Knin, 25. 5. 1992.), obnova Medicinskog centra Vukovar (16. sjednica, Knin, 26. 5. 1992.), obnova škola u Vukovaru (38. sjednica, Knin, 1. 12. 1992.), stanje u „Borovu“ i „Vupiku“ (46. sjednica, Knin, 13. 5. 1993.), obnova i izgradnja grada Vukovara tijekom 1994. godine (23. sjednica, Vukovar, 17. 11. 1994.), imenovanje članova Kriznog štaba za izbjeglice za područje istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srema (46. sjednica, Erdut, 18. 5. 1995.) te zadnja sjednica (48.) na kojoj je tema istočna Slavonija (žetveni plan) održana je u Borovu naselju, 6. 6. 1995. godine.

Znatno manju količinu dokumenta pobunjenih Srba s područja istočne Slavonije dobili smo nakon završetka procesa mirne reintegracije.³ Riječ je o dokumentaciji vojne i upravne provenijencije čija je obrada u tijeku: pojedini brojevi *Službenog glasnika opštine Beli Manastir* (1992.), *Službenog lista opštine Vukovar* (1993. - 1996.) te *Službenog glasnika Srpske oblasti Slavonije, Baranje i zapadnog Srema* (1991. - 1996.). U posjedu smo također djelomične dokumentacije 11. korpusa Vojske Republike Srpske Krajine (VRSK) i spisa pojedinih mjesnih zajednica s područja vukovarske općine. Jedan od iznimno važnih dokumenata za dokazivanje uloge JNA u Domovinskom ratu jest „Naredba načelnika Štaba Vrhovne komande OS SFRJ o pohvali pojedinaca i grupacija za učestvovanje u borbenim djelovanjima na području Vukovara“ od 19. 11. 1991. godine.⁴

U konvencionalno gradivo pripadaju i 424 dosjea pripadnika 204. brigade HV-a koje nam je darovala Udruga hrvatskih branitelja - dragovoljaca Domovinskog rata. Od njih smo dobili i dosjee poginulih, ranjenih i nestalih branitelja i civila s područja vukovarske općine, ali nažalost s nepotpunim podatcima (ukupno 1.710 dosjea).

2 Nazive srpskih organa vlasti uspostavljenih po okupaciji hrvatskog teritorija ne stavljam u navodnike niti ih nazivam „takozvanim“. To ne znači da te paradržavne tvorevine smatram legalnim, nego ih (umjesto da navodnicima ili skraćenicom „tzv.“ stalno podsjećam na njihov pseudokarakter) radi lakšeg čitanja i razumijevanja teksta navodim u njihovu izvornom obliku.

3 Pobunjeni Srbi na položajima imali su dovoljno vremena od 1995. do 1997. da trajno unište dokumentaciju.

4 Pohvaljuje Veljko Kadrijević, general JNA.

NEKONVENCIONALNO GRADIVO⁵

Gradivo te vrste podijelili smo u pet zbirki: videozapisi, fotografije, zemljovid, dokumenti i memoarsko gradivo. Radi očuvanja i zaštite gradivo je, pod odgovarajućim mikroklimatskim uvjetima na temperaturi nižoj od 20 °C (poželjno od 13 do 15 °C) te uz RV od otprilike 40%, smješteno u spremište (Mušnjak, 2001., 189).

ZBIRKA VIDEOZAPISA

Većinu videozapisa primili smo snimljenu na VHS-kasetama, a dio na digitalnim nosačima. Prvu skupinu videozapisa digitalizirali smo radi zaštite snimljenog materijala i lakšeg korištenja. Udio videozapisa o Vukovaru u odnosu na cjelokupni prikupljeni videomaterijal iznosi 17% (170 od 1.000 sati zapisa). Radi se o amaterskim i profesionalnim snimkama: izvornim ratnim snimkama, dokumentarnim i informativnim emisijama. Vremenski raspon snimaka kreće se od 1989. do 2006. godine.

Provenijencija snimaka:

- hrvatske snimke (HRT, OTV, Studio ZNG, VBV Film, Missart...) 65,3%;
- snimke srbijanskih (jugoslavenskih) televizija te televizija pobunjenih hrvatskih Srba (RTB, TV Crna Gora, B-92, TV Knin, TV Vukovar...) 32,9%;
- snimke njemačkih, austrijskih, britanskih, francuskih, slovenskih TV..... 1,8%.

Svi su videozapisi pregledani i upisani u preglednu tablicu „Popis arhivskog gradiva u nekonvencionalnom obliku u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata“, a dio tih zapisa detaljno je obrađen te je pogodan za pretraživanje po određenim parametrima (cjelina, poglavlje, minutaža, sadržaj, mjesto, osobe). Kao i svi arhivi u Republici Hrvatskoj dužni smo unositi podatke o obrađenom arhivskom gradivu u ARHINET (internetsku arhivsku bazu).

Opći pregled sadržaja vukovarskih videozapisa daje uvid u:

- prijeratni Vukovar i okolicu (zabilježeno na dvd-ima br. 545, 549, 551, 684, 710, 715);
- grad tijekom napada JNA, srpskih dobrovoljačkih paravojskih postrojbi (dvd br. 22, 40, 251, 253, 294, 427, 539, 552, 677, 683, 686, 688, 709, 710);

5 Podatci o nekonvencionalnom gradivu o Vukovaru odnose se na stanje iz studenog 2007. godine.

- bolnicu tijekom napada i nakon srpskog zauzeća grada (dvd br. 19, 246, 294, 295, 296, 297, 538, 539, 582, 587, 678, 679, 680, 706, 715, 765);
- borbe na Trpinjskoj cesti, snimke Blage Zadre i hrvatskih branitelja (dvd br. 294, 427, 543, 552, 677, 678, 705, 710);
- pad grada (dvd br. 192, 292, 293, 296, 297, 300, 327, 328, 677, 679, 680, 681, 683, 684, 689, 707, 709, 715, 806);
- grad tijekom srpske okupacije od 1991. do 1997. godine (dvd br. 540, 593 - 614, 677, 679, 683, 835);
- život u progonstvu, humanitarna kriza (dvd br. 195, 199, 297, 405, 541, 552, 553, 554, 682, 683);
- svjedočanstva vukovarskih branitelja, koja ujedno imaju memoarski karakter (dvd br. 717 - 763) i
- audiozapis Siniše Glavaševića „O gradu“ (dvd br. 765).

ZBIRKA FOTOGRAFIJA

U Centru Domovinskog rata čuvamo oko 10.000 fotografija (uglavnom digitaliziranih). Za fotografije je važno da sadržavaju podatke kao što su mjesto, vrijeme i sudionici, a ukoliko postoje i podatci o snimatelju, treba ih svakako zabilježiti. Ako ne postoji nijedan podatak o fotografiji, ona je povijesno gotovo neupotrebljiva.

	komada
crno/bijele	62
u boji	128
pozitivi	9
neopisane	19
ukupan broj	190

Tablica 1.
Podatci o vukovarskim
fotografijama

Fotografije su zabilježene u razdoblju od 1991. do 1997. godine, hrvatske su provenijencije, a snimili su ih amateri i profesionalni snimatelji (poznati i neimenovani snimatelji). Profesionalni snimatelji kao što su Mario Filipi, Dionizije Šebetovsky, Renato Brandolica i drugi dali su doprinos svojim snimkama ratom razorenog Vukovara. Darovatelji fotografija su civili i hrvatski branitelji, odnosno ljudi koji su na posredan ili neposredan način bili sudionici ratnih zbivanja u Vukovaru.

Josipa Maras Kraljević
**Arhivsko gradivo o
Vukovaru u
Hrvatskom
memorijalno-doku-
mentacijskom centru
Domovinskog rata**

Slika 1.
D. Šebetovsky / Sv. Filip
i Jakov, datum?
(HMDCCR - dvd br.
380, izvorno slika je
u boji)

Slika 2.
Nepoznati snimatelj /
vukovarska bolnica, 1991.
(HMDCCR - dvd br. 341,
izvorno slika je u boji)

Sadržaj fotografija:

- Borovo Selo, svibanj 1991. godine (dvd br. 205, 263)
- hrvatski branitelji (dvd br. 257, 325)
- grad pod srpskom opsadom, ruševine grada (dvd br. 325, 347, 380, 842)
- vukovarska bolnica (dvd br. 341)
- „vlak za Vukovar“ 8. lipnja 1997. godine (dvd br. 921)

Josipa Maras Kraljević
**Arhivsko gradivo o
Vukovaru u
Hrvatskom
memorijalno-doku-
mentacijskom centru
Domovinskog rata**

ZBIRKA ZEMLJOVIDA

Izvori digitaliziranih zemljovida su hrvatski, američki (snimke agencije CIA, preuzeto iz knjige „Balkan Battleground“) te pobunjenih Srba iz Hrvatske. Odnose se na razdoblje od 1990. do 1993. godine. Snimljeni su u .tif i .jpg formatu. Prikazuju:

- istočnoslavonsko područje od 1990. do 1992. godine (zabilježeno na dvd br. 63 i 85);
- obranu Vukovara od svibnja do studenog 1991. godine (dvd br. 63);
- plan grada Vukovara iz 1993. godine s popisom ulica na ćirilici (dvd br. 15).

ZBIRKA MEMOARSKOG GRADIVA

Prethodno je rečeno da svjedočanstva vukovarskih branitelja snimljena 2005. i 2006. godine imaju i memoarsko obilježje. Kao primjer memoarskog gradiva navodim zapis dr. Vesne Bosanac i Davora Bandića „Djeca Vukovara od 1991. do 2005. godine“. Zabilježen je u obliku prezentacije u kojoj iznose statističke podatke o broju djece prije rata, o djeci ranjenoj i ubijenoj tijekom srpskih napada, o prognaničkoj djeci te o natalitetu u slobodnom Vukovaru (dvd br. 716).

ZBIRKA DOKUMENATA

Dokumenti su nastali u razdoblju od 1991. do 2005. godine. Njihova digitalizacija obavljena je u posljednjih nekoliko godina. Provenijencija tih dokumenata je hrvatska, te pobunjenih Srba na području Hrvatske.

Zbirka se sastoji od tri grupe zapisa:

1. DOKUMENTI

- procjene ratnih šteta na kulturnim dobrima na području Vukovara, kao što su štete na dvorcu Eltz, crkvi sv. Filipa i Jakova, Radničkom domu, franjevačkom samostanu i zgradi gimnazije (zabilježeno na dvd br. 65);
- popisi osumnjičenika za agresiju na Republiku Hrvatsku i ratne zločine na prostoru Županijskog suda u Vukovaru (dvd br. 642);
- transkripti sa suđenja u Beogradu 2004. i 2005. godine za zločine počinjene na Ovčari - navodim neke optuženike: Stanko Vujanović, Jovica Perić, Ivan Atanasijević, Milan Vojnović...(dvd br. 655);
- *Službeni glasnici Republike Srpske Krajine* od 1991. do 1995. godine donose imena pojedinaca imenovanih u razna upravna i gospodarska tijela na području istočne Slavonije (dvd br. 3).

2. NOVINSKI ČLANCI

Članci o istočnoj Slavoniji napisani su u srbijanskim novinama i novinama pobunjenih Srba u razdoblju od 1993. do 1995. godine. Posjedujemo samo pojedinačne skenirane brojeve. Srbijanski tisak (*NIN*, *Monitor*, *Intervju*, *Politika* i *Novosti*) sadržava dvadesetak članaka o istočnoj Slavoniji, a napisani su u razdoblju od kolovoza do studenog 1995. godine. S obzirom na to da su napisani nakon *Oluje*, primjetan je strah zbog mogućeg razvoja situacije za pobunjene Srbe u istočnoj Slavoniji, razmišljanja o hrvatsko-srpskim pregovorima te slične teme (zabilježeno na dvd-u br. 423).

Slika 3.
Monitor, 17.11.1995.
(HIMDCDR - dvd br. 423)

Tisak iz Knina (*Vojska Krajine*) iz razdoblja od 1993. do 1995. godine sadržava također dvadesetak članaka o istočnoslavonskom području: o gospodarstvu u Vukovaru, o vukovarskoj bolnici, o Vukašinu Šoškoćaninu⁶, o vukovarskoj brigadi i slično (dvd br. 18)

Josipa Maras Kraljević
**Arhivsko gradivo o
Vukovaru u
Hrvatskom
memorijalno-doku-
mentacijskom centru
Domovinskog rata**

3. PREDAVANJA

Izlaganje Rajka Rakića, generala HV-o o obrani Vukovara u sklopu predavanja o „Teoriji i praksi ratnog umijeća u Domovinskom ratu“ održanog 2002. godine (zabilježeno na dvd-u br. 258).

I NA KRAJU...

Na početku teksta navedeno je da Centar Domovinskog rata ima zadaću upoznavati javnost s rezultatima svojeg rada. Jedan od načina jest i izdavačka djelatnost, bilo da samostalno ili u suradnji s drugima izdajemo knjige, kataloge ili brošure. Djela koja u sebi sadržavaju i podatke o Vukovaru odnosno istočnoj Slavoniji nastala 2006. i 2007. godine su:

- „Na istočnom pragu Domovine“, Marija Filipija;
- „Ovčara“, nastalo u suradnji s Hrvatskim društvom logoraša srpskih koncentracijskih logora;
- „Mjesto sjećanja - vukovarska bolnica“, nastalo u suradnji s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi;
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995. - Dokumenti, Knjiga I;
- Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995. - Dokumenti, Knjiga II, nastalo u suradnji s Hrvatskim institutom za povijest iz Slavenskog Broda.

Domovinski rat značajan je za razdoblje stvaranja i uspostavljanje samostalne hrvatske države. U vremenu u kojem smo često svjedoci iskrivljavanja povijesnih činjenica radi uspostavljanja *opće ravnoteže krivice*, bitno je objektivno sagledati prošla zbivanja na temelju dokumenata. I tu je važnost ne samo Hrvatskoga memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata, već svih hrvatskih institucija kojima je zadaća prikupljanje, čuvanje, zaštita, istraživanje i objavljivanje povijesne dokumentacije.

⁶ Zapovjednik TO u Borovu i predsjednik lokalnog SDS-a, poginuo/utopio se? 15. svibnja 1991. u Dunavu.

IZVORI I LITERATURA

- HR - HMDCDR - 2, Fond „Vlada RSK 1991. - 1995.“
- HR - HMDCDR, Konvencionalno gradivo o Vukovaru, pojedinačni dokumenti.
- HR - HMDCDR, Konvencionalno gradivo o Vukovaru, Dosjei 204. brigade HV-a.
- HR - HMDCDR, Zbirka dokumenata, Nekonvencionalno gradivo o Vukovaru.
- HR - HMDCDR, Zbirka fotografija, Nekonvencionalno gradivo o Vukovaru.
- HR - HMDCDR, Zbirka memoarskog gradiva, Nekonvencionalno gradivo o Vukovaru.
- HR - HMDCDR, Zbirka videozapisa, Nekonvencionalno gradivo o Vukovaru.
- HR - HMDCDR, Zbirka zemljovida, Nekonvencionalno gradivo o Vukovaru.
- MUŠNJAK, T. (2001.), Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine, *Arhivski vjesnik*, 44, 183-193.
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, *Narodne novine* 105/1997.
- Zakon o Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata, *Narodne novine* 178/2004.